

Biblioteka Uniwersytecka
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

Bibliotekarz uwolniony – deregulacja czy degradacja?

*IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa
Białystok, 12-14 czerwca 2013*

**Praca zbiorowa
pod redakcją Haliny Brzezińskiej-Stec
i Jolanty Żochowskiej**

Białystok 2013

Komitet organizacyjny:

Mirosława Roszczyc
Hanna Kościuch
Anna Zofia Szumieluk
Jolanta Żochowska

Recenzent naukowy:

prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz

Redakcja:

Halina Brzezińska-Stec
Jolanta Żochowska

Autor zdjęcia na okładce:

Jolanta Żochowska

Korekta:

Jolanta Żochowska

Redakcja techniczna i skład:

Bartosz Kozłowski

Publikacja dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
(Umowa Nr 556/P-DUN/2014)

© Copyright by Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2013

ISBN 978-83-7431-405-3

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
15-097 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14, tel. (85) 745 71 20
<http://wydawnictwo.uwb.edu.pl> e-mail: ac-dw@uwb.edu.pl

Druk i oprawa: Hot Art Białystok

SPIS TREŚCI

Halina Brzezińska-Stec

Wstęp 9

SESJA I

EWOLUCJA ZAWODU BIBLIOTEKARZA NA PRZESTRZENI DZIEJÓW

Katarzyna Zimnoch

Ewolucja zawodu bibliotekarza – od strażnika zbiorów,
przez bibliotekarza oświatowego i naukowego do specjalisty
zarządzającego wiedzą 17

Agata Samsel

Bibliotekarze wyższych uczelni – przyczynek do historii
100-letniej walki o prestiż zawodu 35

SESJA II

ETYKA ZAWODU BIBLIOTEKARZA

Marcin Pędich

Uwarunkowania kulturowe a etyka zawodu bibliotekarza 57

Elżbieta Kuźma

Etyka zawodu bibliotekarza a etyczność w awansowaniu pracowników
bibliotek 75

Joanna Kępko, Iwona Packiewicz

Moralno-etyczne aspekty pracy bibliotekarza – analiza kodeksów etyki
bibliotekarskiej oraz wyników badań ankietowych przeprowadzonych
w środowisku bibliotek białostockich 85

SESJA III

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY W KRAJACH EUROPEJSKICH I NA ŚWIECIE

Izabela Nowakowska

Proces zmian w kształceniu bibliotekarzy w krajach europejskich
– unifikacja czy różnorodność? 103

Ewa Amghar

Droga do zawodu bibliotekarza w Niemczech 117

Katarzyna Ślaska

Bibliotekarz doskonały? – profil kandydata do pracy w bibliotekach naukowych a profil absolwenta studiów bibliotekoznawczych w Europie i USA 131

Beata Starosta, Agnieszka Wolańska

Współczesne tendencje w kształceniu bibliotekarzy w wybranych krajach europejskich 143

SESJA IV

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY W POLSCE

Danuta Konieczna

Kształtowanie kariery zawodowej w bibliotekarstwie. Czy to możliwe w polskich realiach? 163

Aneta Sokół, Wisława Bertman

Rola praktyk zawodowych studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w ich dalszych losach zawodowych na przykładzie praktykantów Biblioteki Śląskiej 179

SESJA V

**MIEJSCE BIBLIOTEKARZY DYPLOMOWANYCH
W ŚRODOWISKU BIBLIOTEK AKADEMICKICH**

Ewa Dąbrowska

Rola i znaczenie bibliotekarzy dyplomowanych w opiniach dyrektorów bibliotek akademickich 191

Danuta Patkaniowska

Rola nauczycieli akademickich w Bibliotece Jagiellońskiej 205

Marek Dubiński, Ewa Parzonka

Aktywność naukowa i zawodowa bibliotekarzy dyplomowanych Wrocławia – badania ankietowe (stan na 15.02.2013) 227

Emilia Czerniejewska

Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich – organizacja pracowników bibliotek naukowych 243

Jadwiga Wojtczak, Małgorzata Świrad

Ocena bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach akademickich 257

SESJA VI
BIBLIOTEKARZ DYPLOMOWANY ASPEKT PRAWNY

<i>Ewa Dobrzyńska-Lankosz</i>	
Status prawny bibliotekarzy dyplomowanych	281
<i>Mariola Antczak</i>	
Deregulacja zawodu bibliotekarza. Przegląd najważniejszych zmian proponowanych w latach 2011-2012	295
<i>Violetta Perzyńska</i>	
Środowisko bibliotekarskie w obliczu zmian regulacji prawnych a solidarność zawodowa	317

SESJA VII
BIBLIOTEKARZ DYPLOMOWANY DZIŚ I JUTRO

<i>Scholastyka Baran</i>	
Egzamin na bibliotekarza dyplomowanego jako jedna z form samokształcenia	333
<i>Artur Jazdon</i>	
Zarządzanie grupą bibliotekarzy dyplomowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Czego oczekuję od bibliotekarza dyplomowanego?	347
<i>Hanna Tadeusiewicz</i>	
Ujednolicone wymogi kwalifikacyjne na stopień bibliotekarza dyplomowanego i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej – potrzebne czy nie?	357
<i>Henryk Hollender</i>	
Biblioteczna Komisja Certyfikacyjna	363
<i>List do Bronisława Komorowskiego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej</i>	373
<i>Noty biograficzne</i>	377
<i>Galeria zdjęć</i>	391

mgr Joanna Kepko

Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku

j.kepko@uwb.edu.pl

mgr Iwona Packiewicz

Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku

i.lawreniuk@uwb.edu.pl

**MORALNO-ETYCZNE ASPEKTY PRACY
BIBLIOTEKARZA – ANALIZA KODEKSÓW
ETYKI BIBLIOTEKARSKIEJ ORAZ WYNIKÓW
BADAŃ ANKIETOWYCH PRZEPROWADZONYCH
W ŚRODOWISKU BIBLIOTEK BIAŁOSTOCKICH**

**MORAL AND ETHICAL ASPECTS OF THE LIBRARIAN'S JOB
– THE ANALYSIS OF THE LIBRARIAN'S ETHIC CODES
AND THE RESULTS OF THE SURVEY CONDUCTED
IN THE LIBRARIANS' COMMUNITY OF BIALYSTOK**

Abstract

The paper will present the postulates of Librarian and Information Worker's Ethic Code compiled by Polish Librarians' Association in 2005, as well as the latest resolutions of the international Ethic Code for librarians compiled by the members of IFLA (the code was approved in August, 2012). The aim is to expose the most important attributes that a modern and eager to accept new challenges librarian should possess. The bases for this will be the aforementioned documents as well as the survey conducted among the workers of libraries of Białystok. The authors' observations will be confronted with the opinions of other librarians.

The paper attempts to prove that the librarian's job is does not only involve performing many duties and tasks, but it is also a kind of a mission associated with great responsibility for the development and functioning of the society. It is worth emphasizing that despite the great importance of librarians' work, the status of this profession is still not high and the deregulation process could yet reduce it. Therefore, the ethics code in the librarians' community is absolutely essential.

Etyka i kodeks – definicje, założenia

Termin „etyka” pojawił się już w starożytności. Wprowadzony przez Arystotelesa oznaczał jedną z dyscyplin tzw. filozofii praktycznej. Współcześnie najogólniej etykę określamy jako teorię moralności. W *Małym słowniku etycznym* czytamy, że etyka to „zespół norm i ocen moralnych charakteryzujących określone społeczeństwo lub określony system etyczny”¹. Jednym z rodzajów etyki jest etyka zawodowa. Definiujemy ją jako „zespół zasad i norm określających jak, z moralnego punktu widzenia, powinni zachowywać się przedstawiciele danego zawodu”². Logicznie uporządkowany zespół norm etycznych nazywamy natomiast kodeksem etycznym, a w przypadku poszczególnych grup zawodowych – kodeksem deontologicznym danego zawodu.

Przyjęto, że posiadanie kodeksu etycznego jest wskaźnikiem prestiżu społecznego danego zawodu. Kodeksy posiadają zwykle te zawody, których przedstawiciele na co dzień mają do czynienia z wartościami szczególnie cenionymi, takimi jak zdrowie, życie człowieka, wolność, kształtowanie osobowości innych, a także zawody, których kwestia kwalifikacji moralnych jest tak samo ważna, jak posiadanie kwalifikacji zawodowych. Zawodowe kodeksy etyki tworzy się poprzez „konkretyzację i uszczegółowienie ogólnych norm funkcjonujących w społeczeństwie, dostosowując je do specyfiki danego zawodu i wzbogacając o reguły związane z istotą działań zawodowych”³.

Stefan Konstańczak, jeden z badaczy etyki zawodowej, podkreśla „powinnościowość” wynikającą z kodeksów, bowiem każdy etos narzuca określone powinności w postępowaniu członków danej grupy, a „powinnościowość” ta jest jednocześnie „wyrazem dobrowolnego zaakceptowania obowiązujących wzorców i norm, jak i formą społecznego nacisku, presji na poszczególnych uczestników życia społecznego”⁴. Zgadzamy się z autorem, że dla samej grupy pracowników posiadanie kodeksu, a tym samym posiadanie jednolitych wyznaczników postępowania, jest zwykle bardzo korzystne, ponieważ scala, integruje, pomaga w samokontroli, a także podnosi prestiż i znaczenie zawodu. Należy pamiętać, że kodeks etyczny zawsze zgodny jest z istniejącymi ustawami oraz aktami prawnymi. Zakres obowiązków etycznych nie może być niższy od zakresu obowiązków

1 *Mały słownik etyczny*. Red. S. Jedynek. Bydgoszcz 1994, s. 60.

2 *Ibidem*, s. 67.

3 *Ibidem*.

4 S. Konstańczak: *Odkryć sens życia w swej pracy: wokół problemów etyki zawodowej*. Słupsk 2000, s. 50.

wynikających z przepisów prawnych, a wręcz przeciwnie – kodeks etyki może liczbę tych obowiązków zwiększać.

Kilka słów o historii

Za pionierów bibliotekarskiej etyki zawodowej uznawani są dwaj siedemnastowieczni bibliotekarze: Francuz Gabriel Naudé oraz Niemiec Gottfried Wilhelm Leibniz. Rozwój bibliotekarskiej myśli etycznej nastąpił jednak dopiero w wieku XIX. Dominującą rolę odegrali tutaj bibliotekarze niemieccy, ale warto podkreślić także zasługi bibliotekarzy polskich: Joachima Lelewela, Karola Estreichera, Stanisława Dunina Borkowskiego czy Maksymiliana Sobieszczańskiego. Za moralne przymioty bibliotekarza uznawano w XIX wieku m.in.: „umiłowanie porządku, pilność, ludzkość, życzliwość, uprzejmość, wyrozumiałość i sumienność”⁵. Za właściwą ojczyznę bibliotekarskiej etyki zawodowej uchodzą Stany Zjednoczone. Pierwszy wzór kodeksu opracował w 1909 roku Charles Bolton z Bostonu, zaś pierwszy amerykański i pierwszy na świecie kodeks etyki bibliotekarskiej powstał w 1938 roku.

W Polsce tezy do kodeksu dla bibliotekarzy zostały zaprezentowane przez Zbigniewa Żmigrodzkiego podczas ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w 1990 roku. Prace nad polskim kodeksem zaczęły się jednak dopiero w 2003 roku. Tekst końcowy kodeksu, będący wynikiem prac zespołu pod przewodnictwem prof. Barbary Sosińskiej-Kalaty, został uchwalony 15 kwietnia 2005 roku. Dokładna nazwa dokumentu brzmi: *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*. W 2012 roku powstał międzynarodowy kodeks etyki dla bibliotekarzy sporządzony przez członków IFLA. Jest to obecnie najbardziej aktualny dokument.

Uzasadnienie powstania kodeksów

We wprowadzeniu do polskiego kodeksu etyki czytamy, że określa on: „podstawowe zasady, które uznajemy za wiążące dla wszystkich przedstawicieli zawodu oraz które identyfikują misję społeczną i odpowiedzialność etyczną we wszystkich środowiskach jego wykonywania”. Podkreślona została ogromna rola i odpowiedzialność bibliotekarza. Prof. B. Sosińska-Kalata w jednym z artykułów wymienia powody, jakie skłoniły środowisko bibliotekarzy do stworzenia kodeksu. Twierdzi, że powstawa-

5 S. Konstańczak: *Odkryć sens życia w swej pracy: wokół problemów etyki zawodowej*. Słupsk 2000, s. 11.

nie kodeksów etyki zawodowej, nie tylko bibliotekarzy, ale i innych środowisk, jest „wyrazem niepokoju o przestrzeganie norm moralnych”⁶. Dzieje się tak zwłaszcza w przypadku zawodów o charakterze służby publicznej, do których należy właśnie bibliotekarstwo. Jedną z przyczyn powstania kodeksu dla bibliotekarzy jest zatem „świadomość o szczególnej odpowiedzialności ciążyącej na bibliotekarzu w dostarczaniu społeczeństwu wiedzy nagromadzonej przez pokolenia i czynienia tego w sposób nie będący w sprzeczności z istniejącymi przepisami, obyczajami itp.”⁷. Powstanie kodeksu to również wyraz „dążenia do propagowania profesjonalizmu, którego składnikiem jest postępowanie zgodne z zawodową etyką”. Członkowie SBP twierdzą, że kodeks ma być spoiwem zawodu bibliotekarza. Podkreślają jego uniwersalny charakter. W jednym z artykułów poświęconych temu tematowi czytamy, że kodeks „wyróżnia się spójnością, ścisłością, dążeniem do objęcia wszystkich fundamentalnych aspektów pracy bibliotecznej. (...) Jego niewątpliwym walorem jest też uniwersalny charakter, przez co nie traci z pola widzenia nikogo spośród członków wspólnoty bibliotekarzy i pracowników informacji, chociaż jego bezpośrednim adresatem są członkowie SBP”⁸.

Jakie jest zaś uzasadnienie powstania najnowszego międzynarodowego kodeksu IFLA? Otóż jeden z jego członków pisze, że „bezpośrednim powodem opracowania tego dokumentu był jego brak, a właściwie brak międzynarodowego kodeksu etycznego dla środowiska bibliotekarzy, podczas gdy podobne posiadają archiwiści i muzealnicy”⁹. Warto dodać, że kodeks IFLA nie jest narzuconą z góry dla wszystkich bibliotek listą obowiązków, a jedynie zbiorem propozycji, wskazówek, które mają pomóc zaktualizować, ulepszyć czy uściślić poszczególne narodowe kodeksy. IFLA nie ma zatem na celu usunięcia innych kodeksów i zastąpienia ich swoim projektem. Zdaniem członków IFLA ich kodeks ma zachęcić do refleksji nad zasadami etycznymi, formować samoświadomość zawodową bibliotekarzy, a także propagować politykę transparentności (jawności) wobec użytkowników i społeczeństwa; ma nadto podkreślić szczególną rolę bibliotekarza w nowoczesnym społeczeństwie.

6 B. Sosińska-Kalata: *Dlaczego i jak powstał projekt kodeksu etyki zawodowej bibliotekarzy i pracowników informacji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Bibliotekarz” 2004, nr 10, s. 3.

7 *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie*. Red. Z. Gębołyś i J. Tomaszczyk. Warszawa 2008, s. 12.

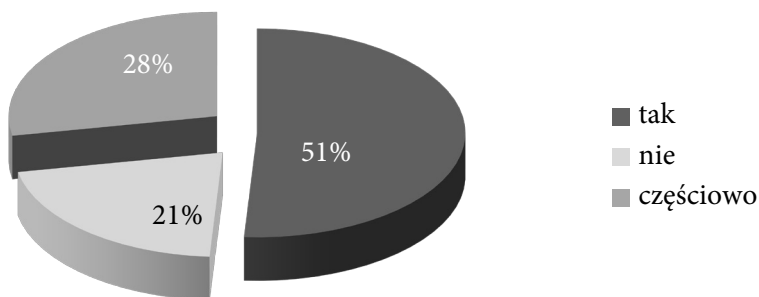
8 Z. Gębołyś: *Słowo komentarza do Kodeksu etyki*. „Bibliotekarz” 2004, nr 9, s. 7.

9 Z. Gębołyś: *Kodeksy etyki IFLA dla bibliotekarzy i pracowników informacji*. „Bibliotekarz” 2012, nr 11, s. 15.

Znajomość kodeksów etyki w środowisku białostockich bibliotekarzy

Z powyższych rozważań wynika, że kodeks etyki jest bardzo ważnym dokumentem. Przeprowadzona ankieta¹⁰ pozwoliła sprawdzić, czy bibliotekarze z Białegostoku również tak uważają. Na początku zapytałyśmy o ogólną znajomość kodeksów etyki. Na pytanie: „Czy znany jest Pani/Panu *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji* opracowany w 2005 roku przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich?”, połowa respondentów odpowiedziała „tak”. 28% ankietowanych przyznało, że zna kodeks częściowo, zaś około 20%, że kodeks nie jest im znany.

Wykres 1. Czy znany jest Pani/Panu *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji* opracowany w 2005 roku przez SBP?

Źródło: badania własne.

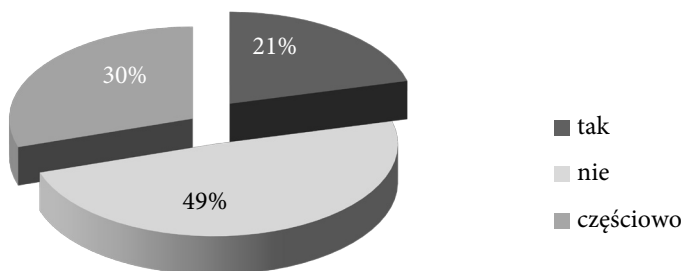
Okazało się, co wydaje się uzasadnione, że im dłuższy staż pracy w bibliotece, tym większa znajomość kodeksu etyki. W całości z kodeksem etyki bibliotekarza zapoznało się prawie 30% badanych spośród młodszych bibliotekarzy z kilkuletnim stażem, ale wśród kustoszy z ponad 20 letnim stażem, kodeks znało już ponad 70% respondentów.

Inaczej było w przypadku najnowszego kodeksu IFLA, z którym nie zapoznała się aż połowa ankietowanych. Powodem tego stanu jest najprawdopodobniej fakt, że dokument ten został opublikowany pod koniec 2012 roku, a więc stosunkowo niedawno.

¹⁰ W ankiecie wzięło udział 111 bibliotekarzy spośród bibliotek białostockich (Książnica Podlaska, Biblioteka Politechniki Białostockiej, Biblioteka Uniwersytecka, biblioteki niepaństwowych szkół wyższych, Biblioteka Pedagogiczna). Było wśród nich 20 młodszych bibliotekarzy ze stażem pracy do 10 lat, bibliotekarzy i starszych bibliotekarzy ze stażem od kilku do 20 lat oraz kustoszy i kustoszy dyplomowanych ze stażem pracy od 11 do 20 lat.

W metryczce należało zaznaczyć stanowisko pracy, staż pracy i wykształcenie. Ankieta zawierała 3 pytania zamknięte, 4 pytania otwarte i jedno pytanie zawierające stwierdzenia, z którymi trzeba było się zgodzić lub nie, dopisując uzasadnienie swego wyboru.

Wykres 2. Czy zapoznała/zapoznał się Pani/Pan z najnowszym *Kodeksem etyki dla bibliotekarzy i pracowników informacji*, sporządzonym w 2012 roku przez członków IFLA?

Źródło: badania własne.

Jedno z zadanych w ankiecie pytań brzmiało: „Czy wg Pani/Pana *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji* jest potrzebny?” 68% ankietowanych przyznało, że kodeks jest potrzebny. Najczęściej uzasadniano tę odpowiedź tym, że kodeks jest zbiorem zasad, który określa relacje między pracownikami oraz między pracownikami a czytelnikami; wyznacza pewne standardy pracy bibliotekarza, ustala normy postępowania w różnych sytuacjach; daje wzorzec, do którego należy dążyć. Innym uzasadnieniem było to, że każdy zawód powinien posiadać swój kodeks etyki. W odpowiedziach ankietowanych powtarzało się także stwierdzenie, że kodeks etyczny jest dla bibliotekarzy niezbędny, gdyż pełnią oni funkcję publiczną, mają bezpośredni kontakt ze społeczeństwem, w ich pracy niezwykle ważne są relacje międzyludzkie. Tę funkcję publiczną i rolę społeczną podkreślali szczególnie bibliotekarze z dłuższym stażem pracy.

27% respondentów nie miało zdania na temat konieczności istnienia kodeksu, zaś 5% zdecydowanie twierdziła, że kodeks nie jest potrzebny. Uznano, że kodeks porusza tak znane i oczywiste dla wszystkich kwestie, że nie warto utrzymywać ich w formie pisemnej. Podkreślono i to, że do pracy w bibliotekach potrzebni są ludzie z odpowiednim charakterem i kwalifikacjami, a posiadanie kodeksu nic nie zmieni i nie wpłynie na jakość wykonywanej pracy.

W kolejnym pytaniu respondenci sami musieli własnymi słowami zdefiniować czym jest pojęcie „kodeksu etyki”. Otóż najczęściej nazywano go zbiorem zasad, reguł, norm, które bibliotekarz powinien przestrzegać, które wyznaczają kierunek jego pracy, pomagają dobrze wywiązywać się z obowiązków. Określono kodeks jako źródło informacji o zawodzie, o zasadach i prawach rządzących pracą bibliotekarza. Użyto również takich sformułowań jak „biblia dla bibliotekarza” czy „abc zawodu”.

Zatem kodeks jest zbiorem reguł, które określają charakter pracy bibliotekarza. Kodeks przypomina o roli pełnionej przez bibliotekarza i stawia przed nim konkretne wymagania. Warto zapytać czy wymagania te nie są zbyt wygórowane w stosunku do realnych uwarunkowań pracy? 65% ankietowanych nie miało zdania na ten temat. Wśród osób, które zapoznały się z kodeksem 20% stwierdziło, że wymagania są zbyt wygórowane, 15% – że wygórowane nie są. Kodeks rzeczywiście wymaga od bibliotekarzy dużego zaangażowania i wiedzy. Dzieje się tak dlatego, że w podstawowych założeniach kodeksu praca bibliotekarza jest misją społeczną, i że bibliotekarze powinni, a nawet muszą, wiele zdziałać dla dobra społeczeństwa. Bibliotekarz, który pragnie podążać za nowymi trendami, który chce, aby w dobie wypierania książek tradycyjnych przez książki i bazy dostępne w Internecie jego zawód był ceniony i potrzebny, musi starać się tym wymaganiom sprostać.

Ważnym punktem w ankiecie było pytanie o istotę pracy bibliotekarza. Najwięcej odpowiedzi wiązało się z udzielaniem informacji przez pracownika biblioteki. Ankietowani twierdzili, że istotą tego zawodu jest rzetelne, szybkie udzielanie wszelkiego rodzaju informacji, pomoc w wyszukiwaniu informacji w oparciu o różne źródła, zgromadzony księgozbiór i bazy danych, pomoc i ułatwienie dostępu do informacji. Słowo „informacja” powtórzyło się w ankietach 41 razy.

Inne pojawiające się odpowiedzi dotyczące istoty pracy bibliotekarza to:

- działanie na rzecz i dla dobra czytelnika; orientacja na potrzeby czytelnika i zaspakajanie tych potrzeb, rzetelna, kompetentna, fachowa pomoc czytelnikowi, profesjonalna obsługa użytkowników, dobra komunikacja z czytelnikiem, pełnienie roli służebnej wobec czytelnika;
- gromadzenie, przechowywanie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów (czyli czynności podstawowe, stanowiące niezbędne etapy pracy bibliotekarza);
- popularyzacja czytelnictwa i dbanie o rozwój kultury czytelniczej.

W odpowiedziach pojawiły się również kwestie dotyczące ochrony zbiorów i przestrzegania praw autorskich.

Zadania i powinności bibliotekarza i pracownika informacji

Przyglądając się treściom obu kodeksów etyki bibliotekarza i pracownika informacji – kodeksowi IFLA i kodeksowi utworzonemu przez SBP

w 2005 roku, można odnieść wrażenie, że poruszana tematyka ma charakter bardzo ogólny, czysto informacyjny, a co za tym idzie, nie mający żadnych skutków prawnych. Jednak po dokładniejszej analizie wyraźnie widać, że treści kodeksu mają swoje odwołanie w regułach normatywnych, a także w procedurach wyznaczających obowiązki moralne związane z czynnościami zawodowymi. Poniżej postaramy się przedstawić podobieństwa i różnice zaobserwowane podczas analizy treści kodeksów, połączone z interpretacją wyników badań ankietowych.

Omawiane kodeksy etyki bibliotekarza i pracownika informacji składają się z ciągu etycznych propozycji skierowanych do środowiska bibliotekarskiego. We wstępie zawierają krótkie wprowadzenie mówiące o czym traktuje dany dokument i jak należy go odczytywać. Kodeks etyki SBP, jak wskazują twórcy, „określa podstawowe zasady, które uznajemy za wiążące dla wszystkich przedstawicieli zawodu oraz które identyfikują misję społeczną i odpowiedzialność etyczną we wszystkich środowiskach jego wykonywania”¹¹. Składa się on z 3 części traktujących kolejno o zasadach ogólnych, normach etycznych określających odpowiedzialność zawodu wobec społeczeństwa, użytkowników bibliotek i informacji, zasobów bibliotecznych i informacyjnych, własnego środowiska zawodowego oraz pracodawców i macierzystych instytucji, a kończy się częścią dotyczącą popularyzacji etyki zawodowej i jej przestrzegania¹². W przeciwieństwie do kodeksu SBP, kodeks etyki IFLA ujmuje omawianą tematykę znacznie szerzej. Skupia się na uniwersalnych normach i wartościach wspólnych dla bibliotekarzy i pracowników informacji na całym świecie. Tworzy go 6 rozbudowanych rozdziałów takich jak: Dostęp do informacji; Odpowiedzialność wobec użytkownika i społeczeństwa; Prywatność, dyskrecja, transparentność; Wolny dostęp i własność intelektualna; Neutralność i integralność personalna; Relacje z kolegami i współpracownikami¹³.

W obu kodeksach najważniejszą i ogromną rolę przypisuje się szeroko rozumianej informacji. Kodeks IFLA kładzie na nią nieco większy nacisk. Twórcy postulując swobodny i niczym nieograniczony dostęp do informacji powołują się na art. 19 *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, który gwarantuje jednostce prawo wolności opinii i wyrażania jej, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów

11 *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*. Tryb dostępu: http://www.sbp.pl/dla_bibliotekarzy/przepisy_prawne/kodeks_etyki_bibliotekarza [3 kwietnia 2013].

12 Ibidem.

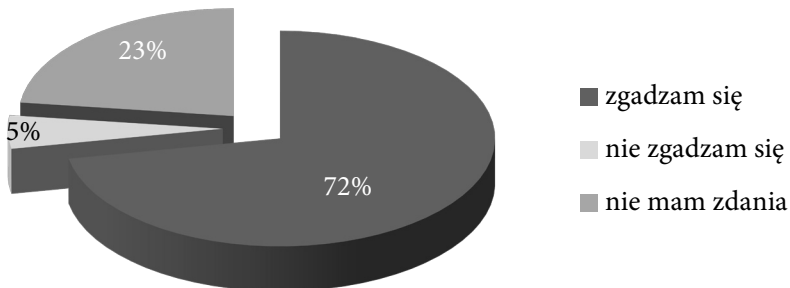
13 *IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (full version)*. Tryb dostępu: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version#accesstoinformation> [3 kwietnia 2013].

wszelkimi środkami, bez względu na granice¹⁴. Jednym z zadań bibliotek i istotą ich pracy jest prowadzenie działalności informacyjnej, dlatego też bibliotekarz i pracownik informacji zobowiązani są w tym uczestniczyć. Ma to swoje odzwierciedlenie w Ustawie o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 roku art. 4 ust. 2¹⁵ gdzie czytamy, iż do podstawowych zadań bibliotek należy między innymi wspomniana działalność informacyjna.

Ciągły rozwój ekonomiczny, kulturowy i społeczny powoduje jednocześnie wzrost znaczenia dostępu do informacji. Nacisk na informacyjne prawa społeczeństwa nakłada na bibliotekarzy i innych pracowników informacji obowiązek ulepszania i upowszechniania informacji. Ma ona być dostępna wszystkim niezależnie od obywatelstwa, wieku, poglądów politycznych, stopnia niepełnosprawności, wykształcenia, zarobków, pochodzenia, języka, religii czy orientacji seksualnej.

Bibliotekarze nie powinni ograniczać dostępu do informacji nawet w przypadku cenzury narzuconej przez państwo, rząd czy organizacje religijne. Aż 72% respondentów naszej ankiety zgodziło się ze stwierdzeniem, iż bibliotekarz i pracownik informacji powinien przeciwstawiać się cenzurze. Wychodząc naprzeciw temu, powinni kierować się zdrowym rozsądkiem i racjonalnością. Profil biblioteki ma tu duże znaczenie. Jako przykład ankietowani podali księgozbiór dziecięcy jako ten, w którym cenzura nabiera innego znaczenia i czasami jest wręcz wskazana.

Wykres 3. Bibliotekarz i pracownik informacji powinien przeciwstawiać się cenzurze

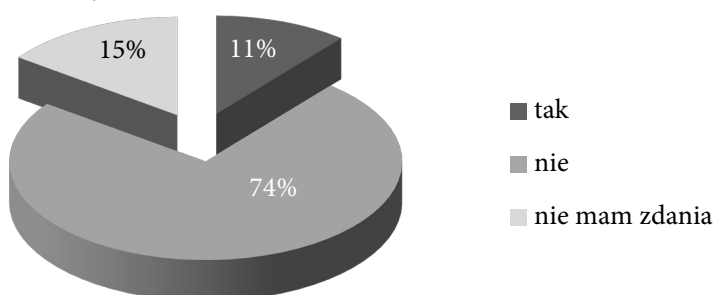
Źródło: badania własne.

14 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Tryb dostępu: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [4 kwietnia 2013].

15 Ustawa dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Rozdział 1 art. 4 ust. 2: Do podstawowych zadań bibliotek należy: „obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie”.

Kodeks IFLA i kodeks stworzony przez SBP wyraźnie podkreśla kwestie bezpłatnego dostępu do podstawowych usług informacyjnych. IFLA dodaje, że przy konieczności pobierania opłat np. za kartę biblioteczną, trzeba uwzględnić status społeczny osoby chcącej skorzystać z usług. Opłata taka musi być na poziomie minimalnym, tzn. nie przekraczać rzeczywistych kosztów usługi, aby każdego było na nią stać. Podobnego zdania są również osoby ankietowane. Na pytanie: „Czy etyczne jest czerpanie korzyści finansowych z udzielanych czytelnikom informacji?” blisko 75% odpowiedziało „nie”.

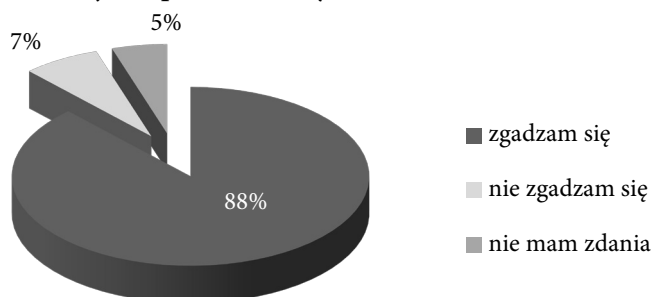
Wykres 4. Czy etyczne jest czerpanie korzyści finansowych z udzielanych czytelnikom informacji?

Źródło: badania własne.

Większość ankietowanych bibliotekarzy uważa, że kolekcje i usługi powinny być udostępniane bezpłatnie. Nielicznymi argumentami za pobieraniem opłat – tylko 7%, było między innymi ponoszenie kosztów przez bibliotekę np. na konserwację zbiorów, czy udzielanie informacji użytkownikom z zewnątrz. Kwestie dotyczące pobierania opłat są po części regulowane w Ustawie o bibliotekach w art. 14 ust 2.

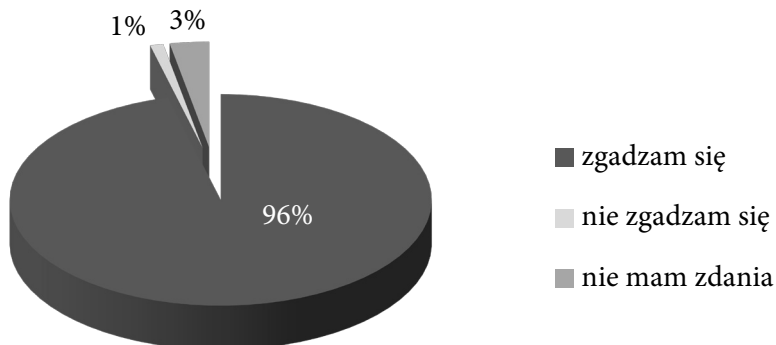
Wykres 5. Bibliotekarze i pracownicy informacji zobowiązani są udostępniać swoje usługi i kolekcje bezpłatnie dla użytkowników

Źródło: badania własne.

Bibliotekarze i pracownicy informacji powinni znosić napotymane bariery, przeciwstawiać się im dążąc do jak najefektywniejszego spełnienia swojej roli. Ich celem jest umożliwienie sprawiedliwego, szybkiego i efektywnego dostępu do informacji, aby tak się stało powinni być wolni od wszelkich uprzedzeń w stosunku do użytkownika i do tematyki gromadzonego księgozbioru. Światopogląd ideologiczny osób odpowiedzialnych za informacje nie powinien wpływać na decyzję bezpośrednio związane z zakupem książek czy rozpowszechnianiem wiadomości.

Wykres 6. Światopogląd ideologiczny bibliotekarzy powinien wpływać na dobór księgozbioru

Źródło: badania własne.

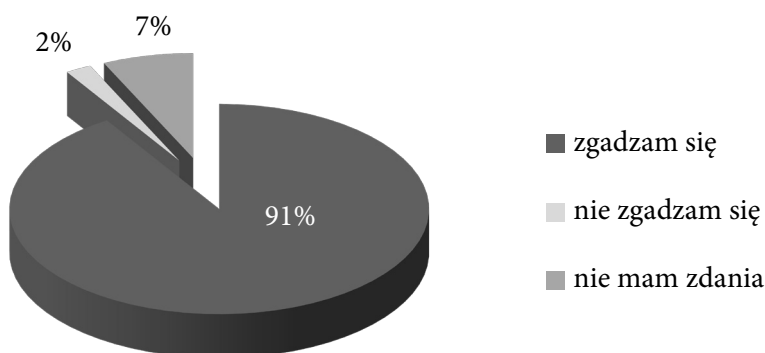
Niemal 100% respondentów zgadza się z powyższymi stwierdzeniami. Przestrzeganie zasad bezstronności w gromadzeniu, w dostępie czy usługach umożliwia zrównoważony rozwój kolekcji i różnorodność udzielanych informacji. Neutralność w tej kwestii zapewnia oddzielenie osobistych przekonań od obowiązków, a co za tym idzie, unikanie działania we własnym interesie.

Na podstawie omawianych kodeksów oraz danych wynikających z przeprowadzonej ankiety, można stwierdzić, że bibliotekarze i pracownicy informacji powinni przyczyniać się do popularyzowania w społeczeństwie umiejętności szukania informacji, oceniania, tworzenia i wykorzystywania zdobytych wiadomości. W tym miejscu bibliotekarze powinni zwrócić szczególną uwagę na etyczne wykorzystywanie informacji. Oba kodeksy kładą nacisk na respektowanie praw autorskich i własności intelektualnej poprzez np. przeciwstawianie się plagiatom. W celu skutecznego przestrzegania norm prawnych niezbędna jest w tym przypadku znajomość Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (z późniejszymi zmianami). Każdy bibliotekarz i pracow-

nik informacji powinien wykazywać się przynajmniej podstawową znajomością tych przepisów. Około 90% badanych bibliotekarzy i pracowników informacji wydaje się mieć świadomość ważności tej kwestii, zgadzają się ze stwierdzeniem, że powinni zachęcać do etycznego wykorzystywania informacji przeciwstawiając się plagiatom oraz dbając o przestrzeganie praw autorskich i własności intelektualnej.

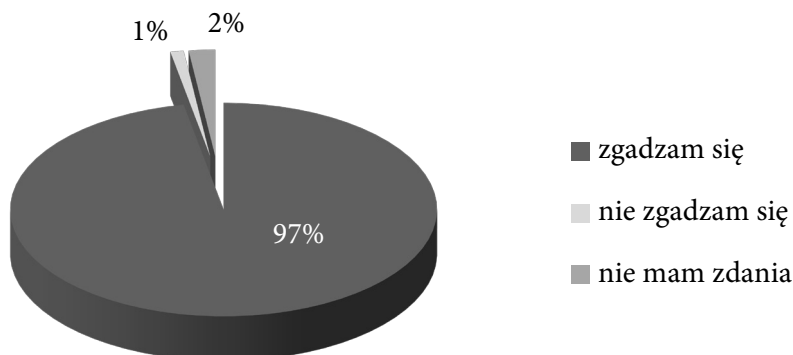
Wykres 7. Bibliotekarze i pracownicy informacji powinni zachęcać do etycznego wykorzystywania informacji, przeciwstawiając się plagiatom i dbając o przestrzeganie praw autorskich i własności intelektualnej

Źródło: badania własne.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym przez oba kodeksy jest kwestia ochrony danych osobowych i poszanowanie prywatności użytkowników. Bibliotekarze i pracownicy informacji powinni zapewniać swobodę i dyskrecję w korzystaniu z udostępnionych zbiorów. Wszystkie informacje dotyczące osób korzystających z usług bibliotekarzy czy pracowników informacji nie mogą być w jakikolwiek sposób udostępniane osobom trzecim, chyba że w celach określonych prawem. Także wykorzystywanie tych danych do celów prywatnych jest nieetyczne i źle postrzegane. Z tym stwierdzeniem zgodziło się blisko 100% respondentów.

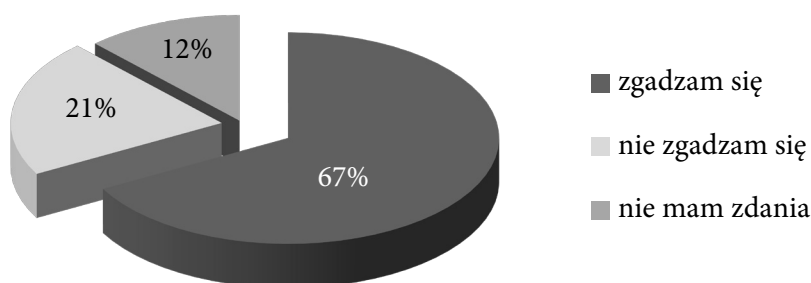
Wykres 8. Bibliotekarze i pracownicy informacji nie powinni wykorzystywać dostępnych im danych osobowych w prywatnych celach

Źródło: badania własne.

Najwięcej kontrowersji i różnicy zdań wzbudziły kwestie dotyczące relacji między bibliotekarzem/pracownikiem informacji a czytelnikiem/użytkownikiem. Użyte w kodeksie etyki stworzonym przez SBP określenie „rola służebna”¹⁶ w stosunku do czytelnika wywołało silne emocje. Nieco ponad połowa respondentów zgodziła się ze stwierdzeniem, iż bibliotekarze i pracownicy informacji pełnią względem użytkownika rolę służebną.

Wykres 9. Bibliotekarze i pracownicy informacji pełnią względem użytkownika rolę służebną

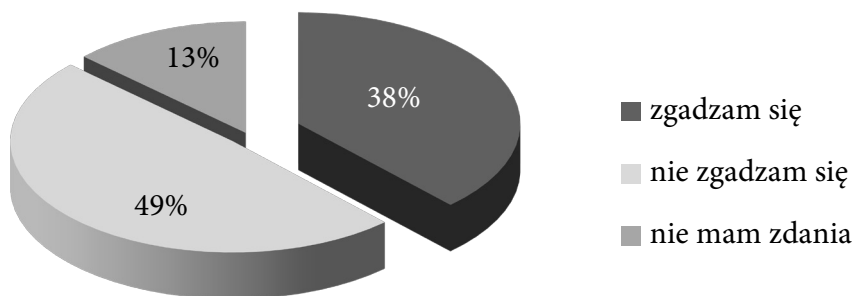

Źródło: badania własne.

¹⁶ *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji. Część druga*, p. III. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec użytkownika poz. 8: „Pełnić rolę służebną wobec użytkowników, z szacunkiem i otwartością traktują wszelką wyrażaną przez nich krytykę. Niezwłocznie i uczciwie reagują na zgłaszane skargi”.

W grupie bibliotekarzy pracujących w zawodzie od 1 do 10 lat zdania były podzielone. Młodszy bibliotekarze niezgodność w tej kwestii argumentowali tym, że sformułowanie „rola służebna” w dzisiejszych czasach brzmi poniżająco i jest to określenie upokarzające. Kontakt z użytkownikiem jest dla nich zwykłą relacją usługodawca-usługobiorca. Obaj partnerzy tej relacji to równorzędne podmioty, nie ma tu mowy o służebności. Bibliotekarz i pracownik informacji ma pomagać czytelnikowi, doradzać i uczyć, a nie go wyręczać i mu służyć.

Wykres 10. Bibliotekarze i pracownicy informacji pełnią względem użytkownika rolę służebną. Staż pracy 1-10 lat

Źródło: badania własne.

Zakończenie

Z analizy przedstawionych kodeksów wynika, że praca bibliotekarza to nie tylko realizacja wielu obowiązków i zadań, ale również pewnego rodzaju misja związana z dużą odpowiedzialnością za rozwój i funkcjonowanie społeczeństwa. Współczesny bibliotekarz jest osobą wszechstronną: potrafi gromadzić i opracowywać zbiory, ale także posługiwać się nowoczesnymi technologiami, korzystać z nowych źródeł informacji, znać zasady prawa autorskiego i prawa własności intelektualnej. Jednocześnie powinien być empatyczny i komunikatywny, a także, co jest niezwykle ważne, postępować etycznie. Etyczne postępowanie zaś wiąże się z bezstronnością i brakiem uprzedzeń, z jednakowym traktowaniem każdego czytelnika, z uczciwym, rzetelnym udzielaniem informacji, z przestrzeganiem praw związanych z ochroną danych osobowych i poszanowaniem własności intelektualnej.

Wiele elementów tej krótkiej charakterystyki zostało wymienionych przez adresatów ankiety w związku z pytaniem dotyczącym cech współ-

czesnego bibliotekarza. Bibliotekarze z kilkuletnim stażem najczęściej zwracali uwagę na otwartość, wiedzę i umiejętności interpersonalne pracowników biblioteki. Ankietowani ze stażem pracy powyżej 10 lat podkreślali, że bibliotekarze powinni posiadać szeroką wiedzę ogólną, być kompetentni i komunikatywni. Kustosze z ponad dwudziestoletnim stażem również zwracali uwagę na kompetencje, komunikatywność bibliotekarzy oraz na bezstronność wobec czytelników. Ogólnie najczęściej wymienianymi cechami, jakimi powinien odznaczać się współczesny bibliotekarz i pracownik informacji były kompetencja (28 odpowiedzi) i szeroka wiedza ogólna/wszelstronność (25 odpowiedzi). Zaraz potem wymieniano takie cechy jak: życzliwość (20 odpowiedzi), komunikatywność (19 odpowiedzi) i rzetelność (19 odpowiedzi). W dalszej kolejności zwrócono uwagę na: posiadanie wysokiej kultury osobistej, sumiennosc i otwartość, uprzejmość, empatię, i gotowość do samokształcenia. Kilkakrotnie zostały wymienione cierpliwość, kreatywność i bezstronność. Wspomniano o zaangażowaniu, dociekliwości oraz otwartości na zmiany i nowości, o znajomości języków obcych i umiejętności posługiwania się najnowszymi technologiami i bazami.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż mimo dużego znaczenia pracy bibliotekarza, prestiż tego zawodu wciąż nie jest wysoki, może go jeszcze bardziej obniżyć deregulacja. Zatem, mimo wątpliwości części ankietowanych, uważamy, że taki dokument jak kodeks etyki jest w środowisku bibliotekarskim potrzebny. Kodeks integruje bibliotekarzy, z góry określa zasady i cele ich pracy przez co sprawia, że pozycja tego zawodu wzrasta.

Bibliografia

1. Czyżewska E.: *Rozumienie etyki zawodowej w środowisku bibliotekarskim*. „Bibliotekarz” 2001, nr 5, s. 2-8.
2. Gębołyś Z.: *Kodeks etyki IFLA dla bibliotekarzy i pracowników informacji*. „Bibliotekarz” 2012, nr 11, s. 15.
3. Gębołyś Z.: *Kodeksy etyki zawodowej bibliotekarzy w Europie*. „Bibliotekarz” 2003, nr 9, s. 10-16.
4. *IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (full version)*. Tryb dostępu: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version#accesstoinformation> [3 kwietnia 2013].
5. Kanczak A.: *Czy w bibliotece XXI wieku jest miejsce dla bibliotekarza? W: Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*. Red. M. Roźniakowska. Łódź 2006. Tryb dostępu: <http://www.nowyebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/sesja4ref2.pdf> [19 marca 2013].

6. *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji*. Tryb dostępu: http://www.sbp.pl/dla_bibliotekarzy/przepisy_prawne/kodeks_etyki_bibliotekarza [3 kwietnia 2013].
7. *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie*. Red. Z. Gębołyś i J. Tomaszczyk. Warszawa 2008.
8. Konstańczak S.: *Odkryć sens życia w swej pracy: wokół problemów etyki zawodowej*. Słupsk 2000.
9. Kulig B.: *Bibliotekarz w nowej rzeczywistości socjotechnicznej*. W: *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 3. Wizerunek bibliotekarza*. Red. J. Czyrek i B. Górna. Wrocław 2006, s. 33-42.
10. Lubański M.: *Nowe społeczeństwo - nowe technologie*. W: *Dylematy cywilizacji informatycznej: praca zbiorowa*. Red. A. Szewczyk, Warszawa 2004, s. 14.
11. *Mały słownik etyczny*. Red. S. Jedynek. Bydgoszcz 1994.
12. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*. Tryb dostępu: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [4 kwietnia 2013].
13. Radwański A.: *Zupa z etyki*. „Biuletyn EBIB” 2004, nr 8. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/radwanski.php> [16 marca 2013].
14. Sosińska-Kalata B.: *Dlaczego i jak powstał projekt kodeksu etyki zawodowej bibliotekarzy i pracowników informacji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Bibliotekarz” 2004, nr 10, s. 3.
15. Sosińska-Kalata B.: *Etyka w nauce o informacji*. „Bibliotekarz” 2003, nr 9, s. 3-10.
16. Stanula M.: *Etyka w bibliotekoznawstwie i nauce o informacji - stan i rozwój badań w Polsce (2001-2006)*. W: *Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej*. Red. D. Degeń i M. Fedorowicz. Toruń 2009, s. 79-94.
17. Wojtczak J.: *Osobowość bibliotekarza w aspekcie wybranych zadań biblioteki*. W: *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 3. Wizerunek bibliotekarza*. Red. J. Czyrek i B. Górna. Wrocław 2006, s. 9-21.